

فارسی ۱

(فابل استفاده برای تمامی دانش آموزان و دبیران محترم مدارس دولتی، راه دور، طرح جامع و ...)

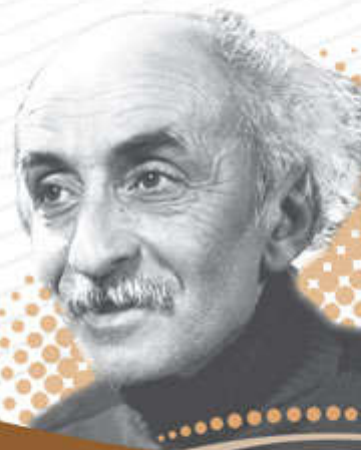
👉 کلیه رشته‌ها

👉 در تمامی مقاطع (دبستان تا چهارم دبیرستان)

👉 تنظیم و نشر: انتشارات اسفندیار

شامل

- امتحان‌های نوبت اول (دی ماه)
- امتحان‌های نوبت دوم (خرداد ماه)
- پاسخنامه تشریحی
- فلش کارت (خلاصه درس‌ها / نکته‌های کلیدی امتحانی)
- جدول بارم بندی پیشنهادی آموزش و پرورش جهت طراحی سوال

نیما یوشیج (۱۲۷۴ ه.ش - ۱۳۳۸ ه.ش): پدر شعر نو

۴ (با پاسخنامه تشریحی)	آزمون ۱- سوالات امتحان نوبت اول (دی‌ماه)
۶ (با پاسخنامه تشریحی)	آزمون ۲- سوالات امتحان نوبت اول (دی‌ماه)
۹ (با پاسخنامه تشریحی)	آزمون ۳- سوالات امتحان نوبت اول (دی‌ماه)
۱۱ (با پاسخنامه تشریحی)	آزمون ۴- سوالات امتحان نوبت دوم (خردادماه)
۱۴ (با پاسخنامه تشریحی)	آزمون ۵- سوالات امتحان نوبت دوم (خردادماه)
۱۷ (با پاسخنامه تشریحی)	آزمون ۶- سوالات امتحان نوبت دوم (خردادماه)
۱۹ (با پاسخنامه تشریحی)	آزمون ۷- سوالات امتحان نوبت دوم (خردادماه)
۲۲ (با پاسخنامه تشریحی)	آزمون ۸- سوالات امتحان نوبت دوم (خردادماه)
۲۵ (با پاسخنامه تشریحی)	آزمون ۹- سوالات امتحان نوبت دوم (خردادماه)
۲۷ (با پاسخنامه تشریحی)	آزمون ۱۰- سوالات امتحان نوبت دوم (خردادماه)
۲۹ (با پاسخنامه تشریحی)	آزمون ۱۱- سوالات امتحان نوبت دوم (خردادماه)
۳۱ (با پاسخنامه تشریحی)	آزمون ۱۲- سوالات امتحان نوبت دوم (خردادماه)
۳۳ (با پاسخنامه تشریحی)	آزمون ۱۳- سوالات امتحان نوبت دوم (خردادماه)
۳۵	پاسخنامه تشریحی امتحان های نوبت اول و دوم
۴۱ (نکته های حلالی امتحانی / درس به درس)	فلس کارت

دوستان خوبه!

اگه شما نویسنده این کتاب بودید، چه تغییری
در آون ایجاد می کردید؟

شماره کتبن ۰۶۶۴۹۳۹۳-۰۲۱ یک پان اربابلی بیژن ما و شماست

تا گفتگو رو درباره کتاب ها یا ما در میون بگذارید.

اگه تو کمترین اشکالی توی این کتاب پیدا کنید،

حتماً به ما خبر بدید!

باستریا توی پیامکی که ارسال می کنید.

اسم کتاب + پایه کتاب + شماره سوال + شماره صفحه

یادتون نره!

www.esfandiyarbook.ir

@esfandiyarbook

esfandiyar_book

امتحان شماره		سوالات امتحان نوبت اول (دی ماه) دانش آموزان دهم											
نام و نام خانوادگی:	نام مدرسه:	تاریخ امتحان: نوبت اول	پایه: دهم										
رشته کلیه رشته‌ها	درس: فارسی (۱)	مدت امتحان: ۶۰ دقیقه											
شماره	دانش آموزان عزیز، لطفاً با دقت سوالات را بخوانید و با آرامش و با خط خوانا به آنها پاسخ دهید.												
	الف) قلمرو زیبایی												
۱	معنی واژه‌های مشخص شده در جملات زیر را بنویسید.	<p>الف) فروغ رویتاندازی سوی خاک</p> <p>ب) خسرو ارتجالاً آشنایی می‌ساخت</p> <p>ج) زینهار تا سر این حقه باز نکنی</p> <p>د) این چنین بر زیر ماسوا ایستاده‌ای</p>											
۲	واژه‌های ستون «الف» را به معادل‌های مربوط به هر یک در ستون «ب» وصل کنید. (دو مورد در ستون «ب» اضافی است.)	<table border="1"> <thead> <tr> <th>الف</th> <th>ب</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>الف) معادل معنایی «مطمئن»</td> <td>☐ کوچکی</td> </tr> <tr> <td>ب) مفهوم «گ» در «دمک»</td> <td>☐ شیوه</td> </tr> <tr> <td></td> <td>☐ نفس</td> </tr> <tr> <td></td> <td>☐ شباهت</td> </tr> </tbody> </table>		الف	ب	الف) معادل معنایی «مطمئن»	☐ کوچکی	ب) مفهوم «گ» در «دمک»	☐ شیوه		☐ نفس		☐ شباهت
الف	ب												
الف) معادل معنایی «مطمئن»	☐ کوچکی												
ب) مفهوم «گ» در «دمک»	☐ شیوه												
	☐ نفس												
	☐ شباهت												
۳	صورت صحیح املائی واژگان را از میان کلمات داخل کمانگ بیابید و مشخص کنید.	<p>«عامل - امل - شهر به خلیف نبشت که دیوار شهر، خراب شده است، آن را (عمارت - امارت) باید کردن.»</p>											
۴	در میان گروه کلمات زیر، چهار غلط املائی وجود دارد؛ آن‌ها را بیابید و صورت صحیح آن‌ها را بنویسید.	<p>«قرابت خویش - خلف صدق - طالع صعود - نغز همه پیمان‌ها - خوار غم عشق - تقدیر رحمان»</p>											
۵	با توجه به بیت، به سوالات پاسخ دهید.	<p>«گشت یکی چشمه ز سنگی جدا غفله‌زن - چهره‌نما، تیز پاه</p>											
۶	الف) بیت را براساس ترتیب اجزای جمله در زبان فارسی مرتب کنید.	<p>ب) نقش کلمات مشخص شده را بنویسید.</p>											
۷	جمع مکشّر را به اسم مفرد و اسم مفرد را به جمع مکشّر تبدیل کنید.	<p>الف) محبت: (ب) آرمه</p>											
۸	با توجه به عبارت زیر، به سوالات پاسخ دهید.	<p>«در مسابقات سال بعد، با رسوایی شکست خورد؛ بی‌سر و صدا به گوشه‌ای خزید و ورزش را کنار گذاشت.»</p>											
۹	الف) فعل جمله اول را به آینده و فعل جمله دوم را به ماضی بعید تبدیل کنید.	<p>فعل اول: فعل دوم:</p>											
۱۰	ب) برای ساخت‌های زیر نمونه‌ای در متن بیابید.	<p>وندی: وندی - مرکب:</p>											
۱۱	در کدام گزینه، همه واژه‌ها دو تلفظی نیستند؟	<p>الف) مستمند، باغبان، استوار (ب) آسمان، یادگار، دردمند (ج) پنجره، دیدار، خاطره (د) روزگار، آشنا، آستان</p>											
۱۲	در عبارت «زقعه‌ای نوشتم و عذری خواستم و گفتم که بعد از این به خدمت رسم»:	<p>الف) در کدام واژه، شکل املائی با تلفظ تفاوت دارد؟</p> <p>ب) نمونه‌ای دیگر از این نوع تغییر بنویسید.</p>											

ظهورت علی‌(ع) این فرم‌بند ارزش هر کس به قدر هفت اوست.

امتحان شماره		سوالات امتحان نوبت اول (دی ماه) دانش آموزان دهم		نام و نام خانوادگی:		نام مدرسه:	
رشته: کلیه رشته‌ها		درس: فارسی (۱)		تاریخ امتحان: نوبت اول		پایه: دهم	
				مدت امتحان: ۳۰ دقیقه			
ب) قلمرو ادبی							
۱۰	درست و یا نادرست بودن عبارات زیر را مشخص کنید. الف) ردیف گاهی قبل از قافیه عیناً تکرار می‌شود. ب) تعداد هجا (بخش) مصرع‌های شعر سنتی یکسان است.	☐ درست	☐ نادرست	(درین ششم) ۰/۲۵			
۱۱	در بیت «لیک چنان خیره و خاموش ماند / کز همه شیرین سخن سخنی گوش ماند» الف) در ترکیب مشخص شده، چه جواسی در هم آمیخته شده‌اند؟ ب) چنین کاربرد ادبی در اصطلاح چه نامی دارد؟	☐ درست	☐ نادرست	(درین اول) ۰/۲۵			
۱۲	دو ویژگی نثر ناصر خسرو را بنویسید.			(درین سوم) ۰/۲۵			
۱۳	در مصرع «بی مهر رخت، روز مرا نور نمانده است» الف) دو معنای مختلف برای واژه «مهر» بنویسید. ب) کاربرد دوگانه معنای واژه مانند این نمونه در اصطلاح چه نام دارد؟			(درین ششم) ۰/۲۵			
۱۴	دو بیت نخست شعر «بوی گل و رباعان‌ها» را بنویسید. وقتی دل سودایی			(درین هفتم) ۱			
۱۵	ابیات پایانی شعر «مختم کاشانی» را بنویسید.			(درین نهم) ۱			
ج) قلمرو فکری							
۱۶	معنای ابیات و عبارات زیر را به نثر روان بنویسید. الف) در بن این برده نیوفری کیست کند با جو منی همسری؟ ب) بزرگان به هر حق و باطلی از جای نشوند. ج) این مرد پارسی هم دست تنگ بود و وسعتی نداشت که حال مرا مرتضی کند. د) سگ را روان گرفته می‌ریخت آقا در بی‌رنگ اسب حرفی به کارش بود. ه) گفتم زمان عشرت، دیدی که چون سرآمد گفتا خموش حافظه، کاین غصه هم سرآید. و) هر کس که روی از معاملات با خلق بناقت، دنیا و آخرت در راه معاملات با حق بیافت. ز) آب اجل که هست گلوگیر خاص و عام بر خلق و بر دهان شما نیز بگذرد			(درین اول) ۰/۲۵			
				(درین دوم) ۰/۲۵			
				(درین سوم) ۰/۲۵			
				(درین پنجم) ۰/۲۵			
				(درین ششم) ۰/۲۵			
				(درین نهم) ۰/۲۵			
۱۷	منظور از خندان بودن گل در مصرع «گل از شوق تو خندان در بهار است» چیست؟			(مخالف) ۰/۲۵			
۱۸	مفهوم بخش مشخص شده در بیت «دمی آب خوردن پس از بدسگال / به از عمر هفتاد و هشتاد سال» را بنویسید.			(درین دوم) ۰/۲۵			
۱۹	به چه دلایلی نویسنده معتقد است که: «مثل قرآن، مثل آب روان است»؟			(درین هفتم) ۰/۲۵			
۲۰	این شعر چه ویژگی حضرت علی را وصف می‌کند؟ «پیش از تو، هیچ فرمانروایی را ندیده بودم که پای افزاری وصله‌دار به پا کند»			(درین هشتم) ۰/۲۵			
۲۱	مفهوم بیت «ما بارگه دادیم، این رفت ستم بر ما / بر قصر ستمکاران، گویی چه رسد خندان» را بنویسید.			(درین نهم) ۰/۲۵			
۲۲	منظور از مصرع «چون عشق حرم باشد سهل است بیابان‌ها» چیست؟			(درین هفتم) ۰/۲۵			
۲۳	در بیت «در بارگاه قدس که جای ملال نیست / سرهای قدسیان همه بر زانوی تم است»، چه فضایی را توصیف شده است؟			(درین نهم) ۰/۲۵			
۲۴	الف) چرا شعر «مهر و وفا» در حوزه ادبیات غنایی قرار میگیرد؟ ب) دو موضوع ادبیات غنایی را بنویسید.			(درین ششم و هفتم) ۰/۲۵			

پایه دهم	رشته: کلیه رشته‌ها	درس: فارسی (۱)	پاسخنامه تشریحی
<p>۱۸. دژی و بنای و نفاق: تضاد بین ظاهر و باطن.</p> <p>۱۹. من: شاعر - تو: حضرت علی (ع)</p> <p>۲۰. توحید و یگانه پرستی، جان فشانی در راه خدابریستی</p> <p>۲۱. در مصرع اول: اسب، در مصرع دوم: یک دفعه / ناگهان - بگناره</p> <p>۲۲. اینکه از یک مبدأ و عوامل یکسان دو نتیجه متفاوت حاصل می‌شود.</p> <p>۲۳. اینکه انقلاب مردم فلسطین (جنوب لبنان) با خواست فرشتگان و اهل آسمان همسوست و نوحه ارواح پاک به حرکت این مردم است (و یا هر پاسخ درست دیگر)</p> <p>۲۴. تا آنجا که ممکن است «بار نثر را بر دوش گرفتن او مشکلات انسان را حل کردن»</p> <p>۲۵. الف: زندگی نامه (سفرنامه) / ب: تعلیمی / ج: حماسی / د: جهان</p>			<p>۱۷. دو رو و متناقض نباش؛ درون بد خود را به نیکی فروغین (آراسته نکن).</p> <p>۱۸. زیرا تکرار همه تجربه‌های تلخی مثل بدر و عاشورا و... و پیروزی و شکست‌ها را می‌توان در صحنه جبهه مشاهده کرد. (و یا هر پاسخ صحیح دیگر)</p> <p>۱۹. زبان آوری، طنزگویی، حاضر جویی، مهارت در برتاب نیر، شجاعت، غیرتمندی (ذکر دو مورد)</p> <p>۲۰. داشتن داستان (زمینه روایی)، حضور افراد برجسته از جهت توان و مبارزه (زمینه قهرمانی) گرایش به مبارزه جویی و دفاع از قوم و میهن (زمینه ملی)</p> <p>۲۱. قیاس به نفس، مقایسه‌های شیطانی و نفسانی، توجیه اعمال و...</p> <p>۲۲. خبر به خاطر خواست خدا عزیز و صاحب تاج و تخت شد و «شرف» دلیل و نبود گردید و نشان داد که عزت و ذلت نه به دست افراد و عوامل مادی که به خواست خداوند مربوط می‌گردد.</p> <p>۲۳. زابیر نامدار، امیر تیمور گورکانی - فاتح چین، چنگیز خان مغول</p> <p>۲۴. الف: سفرنامه‌ها، خاطره نگاشته‌ها، نگرانی‌ها، حسب حال‌ها / (ذکر دو مورد) / ب: شاهنامه به ادبیات حماسی و بوستان به گونه تعلیمی مربوط می‌شوند.</p>
<p>پاسخ سوالات آزمون ۹</p>			
<p>۱. الف: سوغات، هدیه سفر / ب: لشکر بان، ساهبان، سربازان / ج: طبل، وسیله تولید صدا در میدان جنگ / د: سرشت، طبیعت‌ذات</p> <p>۲. پاسخ صحیح (زهی گویا ز تو کام و زبانه)</p> <p>۳. واژه هایی که دارای یک یا چند حرف از حروف مشببه باشند.</p> <p>۴. نلاطم - مهبیسی - مقننه - طاقت فرسا</p> <p>۵. الف: نهر / ب: ملوک / ج: اشجار / د: صورت</p> <p>۶. الف: شیران تر از آن جای برفتند، عقاب دلاور بر پر آورد تر: صفت - بر: مفعول</p> <p>۷. پاسخ الف: (صفت‌های اشارت میهم، شمارشی، شمارشی و مضاف الیه)</p> <p>۸. الف: در مصرع اول: حرف اضافه، در مصرع دوم: نشانه مفعولی / ب: صاحب دلق: مرکب - خنده وندی</p> <p>۹. الف: اندر ← در / ب: دهه در ابتدا مفعول و صامت است و دهه پایانی غیر مفعول می‌باشد. / ج: «یم» در «هیچیم» - هستیم</p> <p>۱۰. الف: مصرع‌های غیر معلولی آن آهنگین هستند اما وزن عروضی ندارد و قافیه در آن اثر نمی‌کند. / ب: شرمند و خجالت زده شدن / ج: سبکی و بی ارزشی، نداشتن وزن عروضی شعر سنتی، نداشتن وزن فیزیکی / د: ایهام</p> <p>۱۱. الف: ردیف / ب: جناس همسان (نام)</p> <p>۱۲. چشمه به صدف و نیز تشبیه شده و برای آن دهن که از اندام انسانی است نسبت داده شده از این رو تشخیص، استعاره و مجاز می‌باشد، بین لیر و هدف نیز مراعات نظیر وجود دارد. واج آرای (ذکر چهار مورد)</p> <p>۱۳. چهار بیت پایانی شعر «دلبران ایران زمین»</p> <p>۱۴. دو بیت از شعر «بوی گل و ربان‌ها»</p> <p>۱۵. الف: دریا با سیاه کردن چشمش ترسانگ شده چندان که بیننده را از ترس به مرگ دچار می‌کند / ب: حریف شکست خورده که تسلیم شده بود و با خواری و ناله، طلب رحم و بخشش می‌کرد. / ج: لشکری به رسمت گفت: سلاخی جز مسخرگی و شوخی فر تو نمی‌بینم. / د: از دهان حضرت علی (ع) که در زمانی دیگر صدای بلند می‌خورد و می‌گفت: انوس که دزایی و ثروت طوطی من مانند خورشید پشت لیز سیاه پنهان شد و از بین رفت. / و) تاریخ ازاد خداوند بلند مرتبه است که به وسیله انسان‌ها عملی شود / ز) دانش اندکی که از زود طرف خود به ما بخشیدی، به دریای گسترده علم خود منتقل کن. (پیش به معنی جانب - نزد - طرف)</p> <p>۱۶. خوبستن داری، وفار و منتت</p> <p>۱۷. تأکید بر میهن دوستی و ارتباط داشتن با سرزمین و وطن</p>			<p style="text-align: center;">پاسخ سوالات آزمون ۸</p> <p>۱. الف: فرو رفتگی اندام مثل گودی چشم / ب: به اندازه کافی، پس بودن / ج: لباس جنگی، زره ای یا حلقه‌های آهنی / د: خوش بخت، با اقبال</p> <p>۲. الف: شور و عواکنان / ب: فریاد زن</p> <p>۳. صور - خاسته</p> <p>۴. ساعد - تضرع - بلوط - سخا</p> <p>۵. الف: مرکب / ب: وندی / ج: وندی - مرکب / د: سانه</p> <p>۶. الف: مضاف الیه / ب: برش (جهش) ضمیر / ج: مفعول</p> <p>۷. الف: نشانه پیوند همپایه ساز (حرف ربط) / ب: در جمله اول ساده و در جمله دوم مرکب است. / ج: جمله آخر / د: فعل در مصرع دوم (مقبل آن است که از خدای...)</p> <p>۸. الف: ملک / ب: نعام و نعام، گو و گو، گشت و گشت (و یا هر پاسخ درست دیگر) / ج: عنایات حق، خاضان، سیاه ورق (ذکر یک مورد) / د: گر ← اگر، ست (در سیاهتشت) ← است / ۹. الف: خویش / ب: خویش</p> <p>۱۰. پاسخ ده (جناس حرکتی میان مهر و شهر، سر و سر)</p> <p>۱۱. پاسخ الف: (تمثیل)</p> <p>۱۲. نماد افراد کوچکی که دچار توهم و غرور می‌شوند.</p> <p>۱۳. الف: بسیار ماهر بود. / ب: نقصی در کارش بود، (مشکل داشت).</p> <p>۱۴. الف: بوم نحت (اضافه تشبیهی) / ب: اینکه جعد بر سر هرخانه‌ای بنشیند، باعث خرابی آن می‌شود. (نماد ویرانی است)</p> <p>۱۵. دو بیت پایانی شعر «دلبران ایران زمین»</p> <p>۱۶. دو بیت از شعر «باز این چه تورش است»</p> <p>۱۷. الف: چشمه خواست از آن گودال و صحنه عقب بنشیند و خود را از آنجا کنار برد و دور کند. / ب: تاریخ با تعجب به رفتار حضرت علی (ع) می‌نگریست و از شدت تعجب خشک و لرزان شده بود. / ج: ای پادشاهی که مردم را به حاکمان گزگ صفت سپرده ای، این ظلم و ستم حاکمان شما نیز پایان خواهد یافت. / د: تا زمانی که با خاک دوستی و آشنایی نوری (نواضع و عبادت را پیشه نکنی) به قرب و نزدیکی به خدا راه پیدا نمی‌کنی. / ه) تو مرکز سیاه را فرماده‌ی کن و از اشتگی برهان، من پیاده در میدان جنگ مبارزه می‌کنم. / و) وقتی چشم خیر را که نشه بود نابود کرد، بی آنکه به او آب دهد، تصمیم به حرکت گرفت و راه افتاد. / ز) او شعر می‌گفت اما اشعارش بسیار، طولانی و البته بی ارزش و محتوا بود.</p>

مربی زبان، تدریس آن است. بی علامت، بی تامل، بی زحمت.

• **نماد:** اگر چیزی به عنوان نشانه و مظهر یک صفت یا رفتار به کار رود مانند کوه که که نماد بلندی و سرفرازی و استقامت است.

• **تشبیه:** همانند کردن کسی یا چیزی (مثنیه) به کسی یا چیز دیگر (مثنیه به) به دلیل ویژگی مشترک (وجه شبه) به وسیله ادات تشبیه.

تشبیه گاهی دارای ادات است مانند گه به دهن بر زده کف چون صدفه و گاهی بدون ادات ذکر می‌شود (آب حقیقت وجه شبه نیز گاهی حذف می‌شود که در آن صورت می‌توان از طریق مثنیه به آن را دریافت.

• **کنایه:** مفهوم غیر مستقیم و پوشیده یک ترکیب مانند « سر به گریبان برتن» که کنایه از «شرمندگی و خجالت است»

• **حسن آمیزی:** در هم آمیختن دو یا چند حسن برای اثر بخشی بیشتر کلام ادبی. مانند شعر معروف شریب که ترکیبی از سه حش تنوایی، لایسه و چشایی است.

6

• **جو در وقت بهار آبی پدیدار:** تلمیح به اینکه خداوند در موجودات و مظاهر هستی تجلی می‌کند.

• **گل از شوق تو خندان در بهار است:** کنایه از شکوف شدن گل.

• **هر آن وصفی که گویم، بیش از آن:** تلمیح به «الله اکبر»

• **تشخیص:** نسبت دادن ویژگی‌های انسانی به غیر انسان؛ مانند خندان شدن گل.

• **هر تشخیصی استعاره نیز می‌باشد.**

• **طباق (تضاد):** به کار بردن دو واژه مخالف هم در یک بیت یا مصرع؛ مانند آشکار و پنهان.

• **حسن تعلیل:** آوردن دلیل شاعرانه و زیبا به جای دلیل واقعی و علمی؛ مانند رنگ‌های بی شمار گل را به داشتن شوق خداوند مربوط کردن.

• **واژگان و ترکیبات**

• **کودگل:** آفریننده / پدیدآور / آفرید / **فضل:** بخشش و کرم / **وزاق:** بسیار روزی دهنده

7

• **اسوهها و صفت‌ها:** از جهت ساختمان به چهار دسته تقسیم می‌شوند:

• **ساده:** از یک جز (نگار) تشکیل شده است. جو مرغوب از دو یا چند نگار معنادار تشکیل شده است. جو فروش

• **وادی:** از یک نگار آزاد و یک یا چند وند تشکیل می‌شود مانند: پیامک، گلپا

• **وادی - مرغوب:** از دو نگار معنادار و یک یا چند وند تشکیل شده است. جو فروشند

• **مصدر:** از بن ماضی و بسوند - ن تشکیل شده و مفهوم انجام کار را در بر دارد و نفی آن با فعل در آن است که فاقد شخص و زمان می‌باشد. رفتن

• **مضارع اخباری:** دارای ساختمان فعلی - بن مضارع - شامه است و بر انجام کار در زمان حال یا آینده و یا برای بیان مطالب علمی به کار می‌رود. خورشید به دور زمین می‌چرخد

11

• **نثر مرسل یا ساده:** نثری با جملات کوتاه و کامل که در آن مترادف، سجع و تکرار کمتر دیده می‌شود و به جای کاربرد واژه‌های عربی دشوار از کلمات فارسی بهره گرفته می‌شود. از نمونه‌های آن می‌توان به تاریخ بلخی، ترجمه تاریخ طبری و فلیس پنامه اشاره کرد.

مثل: جملات و ترکیبات گوناگویی که علاوه بر معنای ظاهری دارای مفهوم گسترده‌تری هستند و در بردارنده نکات اخلاقی و فرهنگی می‌باشند. استفاده از مثل، سخن را شیرین و پر محتوا می‌کند و مفاهیم مورد نظر نویسنده را با واژگان تلک منتقل می‌کند. استفاده از مثل در نوشته را تمثیل، ارسال مثل و ضربالمثل نیز می‌گویند.

• **اثر تعلیمی:** اثری است که با هدف آموزش و تعلیم موضوع‌هایی از حکمت، اخلاق، مذهب یا دانش بشری را بیان می‌کند.

• **از آثار تعلیمی در کتب درسی و ادبیات کودک و نوجوان بهره می‌گیرند.**

10

به در خانه کسی رفتن: کنایه از محتاج کسی شدن

• **آب حقیقت:** حقیقت به آب تشبیه شده است

• **هنگامه:** شلوغی و غوغا نثاره کمپاب چشمه: نماد انسان‌های خود خواه و منگتری که کوچکی خود را نمی‌بینند.

• **فریاد:** نماد بزرگی و عظمت سیراب شدن: کاملاً

• **بهره مند شدن / قدم نهادن:** وارد شدن / آن همه

• **هنگامه فریاد خفت اشاره - صفت میهم - هسته (انس) - مضاف الیه (انس)**

• **ترتیب اجزای بیت:** گشت یکی چشمه ز سنگی جدا / غلغله زن، چهره نماد نیز یا

• **یک (صفت اشاره) چشمه‌ای (نهاد ناشناس)، غلغله زن (فعل)، چهره نما (فعل) نیز یا (فعل)، از سنگی (متمم) جدا (مسند) گشت (فعل)**

• **معنای بیت:** نعره بر آورده فلک کرده گر / دیده سه کرده، شده زهر دره: دریا در حالی آن چنان

8

• **واژگان املائی:** کلمات عربی رایج در زبان فارسی که در بر دارندگی یکی از شش دسته حروف متشابه املائی باشند که عبارتند از: (ز، ذ، ظ، ط، س، ص، ع، ش، طه، (د، ذ، آ، ا، و، ع)

• **واژه‌ها در گذر زمان از جهت کاربرد و معنا دچار چهار وضعیت شده‌اند:**

• **لغ:** بعضی از واژگان با همان معنا به حیات خود ادامه داده‌اند مانند: گره، شادی، ب، دسته‌ای دیگر از مجموعه واژگان حذف شده‌اند و جز در متون ادبی کهن دیگر کاربردی ندارند: برگستان، سوار، آرنجک (ج) بعضی با حفظ معنای پیشین معنی جدید گرفته‌اند: یخچال، زین، سیر، رکاب (د) دسته دیگر با از دست دادن معنای پیشین، معنی جدید گرفته‌اند: شوخ، کتیف، رعنا

• **اضافه شدن:** پسوند: که معنای جدیدی به واژه می‌افزاید از جمله معنای

• **الف) تصغیر:** خورجینک، زاغک، باغک

18

• **لغ تعوی:** برای که سخن می‌گویند؟ / منجلا بگوئال / استماع: شنیدن / بداهه: بداهت / ایوان: زمان، هنگام / جامه: لباس / درمکی: بیل اندکی

••• درس سوم •••

• **خواجه نظام الملک:** وزیر دولت سلجوقی و مؤسس مدارس «نظامیه» که در شکوفایی تمدن ایرانی-اسلامی مؤثر بوده و نیز نویسنده کتاب سیاست‌نامه (سیر الملوک) که در پنجاه فصل تجربات او را بیان می‌کند

• **ناصر خسرو:** شاعر و نویسنده قرن پنجم و متخلص به حجت و صاحب آثاری چون سفرنامه جامع الحکمتین، جوان اخوان و...

• **ویژگی نثر سفرنامه:** ساده، با توضیحات دقیق و در بر دارنده اطلاعات ارزنده از روزگار نویسنده و شامل مشاهدات و...

17

• **واژگان و ترکیبات**

• **ارتجالاً:** بدون درنگ و اندیشه شعر و سخن گفتن / **شاخ شمشاد:** آماده و خوشحال و سر بلند / **تقریب:** بیان کردن / **مفتول:** سیم و رشته نظری تراژ و بازیگ / **زنگاری:** منسوب به رنگار و سبز رنگ / **کنج گوشه:** برون: گوشه / **بال و پر افراشتن و گرد بر انگیختن:** جنگیدن / **محاوره:** گفت و گو / **لاجرم:** ناچار / **سپوینداخت:** کنایه از تسلیم شد / **مغلوبه:** شکست خورده / **مخذول:** خوار و زبون شد / **استرحام:** طلب رحو کردن / **الزام:** لازم بودن / **بمسلم کردن:** سرجامه را با گفتن بسما - بریدن / **پندسگال:** پندایش / **هلیج:** نوعی خوراک / **خسروانی:** خورشید / **غزای شاهانه:** عتاب سزایش / **طمع‌آینه:** آرایش / **کژطبع:** بدسلیقه و بد سرشت / **کمیت:** لب سرخ لیره / **کمیتش لنگ بود:** نقصی داشت / **خشت می زد:** کنایه از اینکه سخن بیپوده و بسیار می‌گفت / **شهنواز:** گوشه‌ای از موسیقی ایرانی

16

سرزمین لیل و لعل است زینت شب است زینت شب است زینت شب است

درس ستایش

• عطار نیشابوری: شاعر عارف قرن ششم و صاحب آثار تذکره الاولیاء (به نثر) و الهی نامه، مصیبت نامه، مطلق الطیر (به نظم)

• الهی نامه: خواجه عبدالله انصاری به نثر و الهی نامه: عطار به نظم است در ضمن ستایش نیز منظومه‌ای به این نام دارد.

• هفت افلاک: اسمن‌های هفت گانه که مراتب قرب الهی هستند.

• تلمیح: اشاره به یک داستان یا آیه، حدیث و در ضمن شعر.

• پیدا کرد آدم از کف خاک: تلمیح به اینکه انسان از خاک آفریده شده است (خلقه من نین)

• زهی: صیغه تحسین به معنای چه خوبه.

• عجایب نقش‌ها: نقش‌های عجیب

1

خلایق، بسیار خلق کننده و دارای خلایق و ابتکار / عجایب، عجیبا / عجایب نقش‌ها: جلوه‌های گوناگون طبیعت

درس اول

قلمرو ادبی:

• مثنوی (دوگانه): شعری که مصرع‌های آن دو بدو هم قافیه هستند و هر بیت قافیه مستقل دارد.

• محمدرضا اشتهاردی نویسنده داستان‌های صاحب‌دلان علی اشتهاردی، مشهور به نیما پوشش متولد روستای پوش و پدر شعر نیما است اما شعر چشمه و سنگ در قالب مثنوی و به شیوه شعر سنی است؛ از آثار نیما می‌توان به الفسانه و قندوس اشاره کرد.

• اعراف (میالعه، قلوه): زیاده روی آگاهانه و زیبا در توصیف یک صفت یا عملی مانند دریا فلک را کم گردد.

2

• استفهام انکاری (سؤال تأکیدی): سؤالی که برای تأکید و منفی کردن پیام ذکر می‌شود و پاسخ آن از پیش منفی است.

• کبیت کند با جومنی همسری؟

• قلمرو زمانی: گاهی در صفت‌های فاعلی مرگ، پیوند - نده حذف می‌شود که در این صورت صفت فاعلی مرجم نامیده می‌شود:

چهره نماینده ← چهره نما

غفله زنده ← غفله زن

• مخفف‌گاه بنا به ضرورت وزن و - بعضی حروف واژگان در شعر کوتاه می‌شوند

مانند: از او ← او رو سهمگین ← سهمگن

بر مبنای نحوه قرار گرفتن اجزای جمله دو شیوه (عادی) و (بلاغی) وجود دارد در شیوه عادی، فعل در پایان و معمولاً نهاد در ابتدای جمله ذکر می‌شود و بقیه نقش‌ها در بین نهاد و فعل

3

• سرمایه: مال (استعاره از بخار آب لبر) / پیرایه: جواهر و زینت (استعاره از شکوفه‌ها و میوه‌ها) / بر تو: توبه، عذرخواهی / این: ریشه (در این درس به معنای زیر است) / پرده نیلوفری: استعاره از اسمن لاجوردی / همسری: در این درس به معنای هم‌پایری و هم‌ترازی / است: نطق، شیوه روش / میداد آغاز / سهمگن: مخفف سهمگین به معنای ترساک / دیده سیه کردن: کنایه از ایجاد ترس و وحشت / زهره در: پاره کنده زهره و بسیار ترساک (از نظر گذشتگان زهره و سفرا جایگاه ترس و جرات بوده است) / راست: به سمت راست، درست (در این درس به معنای دقیقاً به کار رفته است) / پله: لم داده / ورطه: محل هلاک‌شدن. زمین پست / قدم در گشاده: کنایه از عقب نشینی کند / بوی گشاده: کنایه بگیری کند / گوش ماندن: تنها شونده باقی ماندن و سکوت کردن / شوبرین سخن: حس آمیزی در معنای بیان‌کننده سخن جالب

4

فریادی می‌کشید که اسمن و همگان از صدای او کر می‌شدند و چشمان خود را نبرده کرده بود چنانچه همه را از شدت ترس به مرگ نزدیک می‌کرد.

درس دوم

قلمرو ادبی:

• سعد الدین وراویسی: مترجم مرزبان نامه از طبری به فارسی دری

• ستایش: شاعر عارف قرن ششم و صاحب آثاری چون حقیقه الحقیقه و کارنامه بلخ

• قابوس نامه (مصیبت نامه): نوشته عنصر المعالی کیخسروش که در آن فرزندش گیلان شاه را با لواط تصاحب و آموزش‌ها مخاطب قرار داده است و از نمونه‌های نثر ساده و روان فارسی است.

• تقیضه پردازی: استفاده از نثر و واژگان کهن برای بیان مقصود خود به شیوه‌ای موثر و گاه طنزآمیز مانند حملات و تعبیر کهن در داستان خسرو

5

• فلوس نامه: گلستان، بوستان، مثنوی و آثار طنز جنبه تعلیمی دارند.

• به آثاری که در قالب شعر و نثر موضوع رفتاری، اخلاقی، اجتماعی و بند آموز را به شیوه لادری قلمرو زمانی بازگو می‌کنند ادبیات تعلیمی گفته می‌شود.

• طباغ به کار بردن دو واژه ضد و مخالف از جهت معنی (مانند غم و شادی)

• جناس تام (همسان):

به کار بردن دو واژه با املا و تلفظ یکسان و معنای متفاوت مانند داد (در معنای حق و عطا کرد) و نهاد (در معنای سرشت و قرار داد)

• هم خانوادگی:

کلماتی که دارای سه حرف اصلی یکسان (در واژگان عربی) و یا بن فعل مشترک (در واژگان فارسی) باشند مانند حرمت و احترام (ح. ر. م) و شانسند، می‌شلسند (ش. ل. س)

6

کلمات و ترکیبات:

• نمودی: نشان داده / فریاد: خویشتاندی و نزدیکی / به خلاف نموده میباش: خود را به دروغ و ریاکارانه نشان نده / گندم نمای جو فروش: خوش ظاهر بد باطن، کنایه از افراد ریاکار / داد: حق، انصاف / مستغنی: بی نیاز / تیمار: نگهداری و خدمت کار / فعل: عمل / محال: خروج و سخن بیپوده / ضایح: تاه و لطف / بنگرودی: دچار تغییر نشوی / رسته: رها / از جای نشو، خشمگین و متغیر نشوند / مشتم: به حساب نیاید / موع: حریص و طمع کار / بسته دان: وابسته و مربوط بدان / نازش: اقتدار / تالش: کنوه و تالین / اقبال: رو کردن بخت و خوش بختی / اعیار: پشت کردن بخت و بدبختی / دیده: چشم / بر هم زدن دیده: پلگ زدن و کنایه از زدن اندک

7

• درویش خان: استاد موسیقی و نوایند نثر / مالوفه: عادت شده / طریقه شامانی: شور به پاک کردن، ایجاد هیجان و هر اثری / صاحب دل: عارف و پاک سرشت / آفتاب از کدام سمت بر آمده: کنایه از چه حادثه‌ای رخ داده؟ / ضمایح: ضمیمه‌ها و پیوسته‌ها، نشانه‌های ارتشی در این درس / تعلیقات: یادداشت‌ها و پیوسته‌ها / وهارود: سوغات / مطربی: نوایندگی و خوانندگی / باب دهنان: کنایه از منتساب و موافق میل / حجب: سر به زبری و حیا / خفته: خواری / فیتاف: بخندنده / فروگفته: زمین زده شکست داد / تکویم: گرمی داشتن / زهر خند: خند تلخ / عنودان: دشمنان بدخواه / لهو: بیپودگی / لعبه بازی و خوش گذرانی / فریحه: استعداد / مشتم: کینه و فرسوده / منکر: ناپسند و زشت / مرد میدان نبرد: کنایه از ارکان مبارزه و پیوزی دلالت / مسکوز: مست کننده / فی الجملة: خلاصه / فروغ: روشنی

8

• ابو نصر فراهی: صاحب کتاب نصاب الضیاع که منظومه‌ای لغت نامه گونه در معنی لغات عربی به فارسی در قالب شعر است

• عبدالحمین وجدانی: از داستان نویسان معاصر و نویسنده داستان خسرو

• فردوسی: بزرگترین حماسه سرای شعر فارسی و خالق شاهنامه که در بر دارنده داستان‌های ملی کهن ایرانی است

• سفرنامه: به گونه‌ای از نوشته‌ها گفته می‌شود که نویسنده در آن به شرح دیده‌ها و شنیده‌های خود از مناطق جغرافیایی که در آن سفر کرده می‌پردازد

• زندگی نامه بیان شرح احوال و حوادث زندگی یک شخصیت است که گاهی به فلم او (آلبو بیوگرافی) و گاهی از نگاه و قلم دیگری (بیوگرافی) بیان می‌شود

• قلمرو زمانی: مترادف به واژگانی که معنا و مفهوم یکسان دارند، گفته می‌شود انعام و بخشش

9